

«РАСЛЫЙМ»

Татарстан Республикасы

мәгариф һәм фән

министры



И.Г.Һадиуллин

2024 нче ел

**Туган телдә белем бирү мәктәпләре укучылары өчен 2025 нче елда туган
(татар) телдән бердәм республика имтиханын уздыру өчен әзерлек дәрәжәсенә
куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторы**

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением высшего
образования

«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

Татар теленнән имтиханга эзерлек дәрәжәсенә куелган таләпләр һәм эчтәлек элементларының кодификаторы (алга таба – кодификатор) – 2025 нче елда уздырылачак бердәм республика имтиханының эчтәлеген билгеләүче документларның берсе.

Кодификаторда Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгы тарафыннан тәкъдим ителгән дәреслекләргә, белем бирү программаларына кертелмәгән эзерлек дәрәжәсе таләпләре чагылыш тапмый.

Бу документ урта (тулы) мәктәп курсы кысаларында татар теле буенча имтихан материаллары төзү өчен нигез булып тора, шуңа күрә уку материалын гомумиләштерү һәм системалаштыру принципларыннан гыйбарәт.

Кодификаторда эчтәлеге киңрәк булган блоklar, калын курсив хәрефләр белән язылып, кечерәк блоklarга бүленде. Кодификаторның әлеге позицияләренә һәрберсе уку эчтәлегенә берләштерелгән дидактик берәмлекләрен тәшкил итә. Аларга берничә тематик берәмлек керә ала. Тикшерү биремә төзеләчәк эчтәлек элементларының коды икенче баганада күрсәтелә.

**1 нче бүлек. Татар теленнән бердәм республика имтиханында
тикшереләчәк эчтәлек элементларының исемлеге**

Бүлек коды	Тикшерелә торган элемент коды	Тикшерелә торган материалның эчтәлеге
1	<i>Фонетика</i>	
	1.1	Аваз һәм хәреф
	1.2	Сүзгә фонетик анализ
2	<i>Лексика һәм фразеология</i>	
	2.1	Сүзгә лексик мәгънәсе
	2.2	Омонимнар. Антонимнар. Синонимнар
	2.3	Фразеологик әйтелмәләр
	2.4	Кулланылышы һәм килеп чыгышы ягыннан татар әдәби теленең сүзлек составы
	2.5	Лексик анализ
3	<i>Морфемика һәм сүз ясалышы</i>	
	3.1	Сүзгә лексик мәгънәле кисәкләр (морфемалар)
	3.2	Сүзгә морфемик анализ
	3.3	Сүз ясалышының төп ысуллары
	3.4	Сүз ясалышы ягыннан анализ
4	<i>Грамматика. Морфология</i>	
	4.1	Мөстәкыйль сүз төркемнәре
	4.2	Ярдәмче сүз төркемнәре
	4.3	Сүзгә морфологик анализ
5	<i>Грамматика. Синтаксис</i>	
	5.1	Сүзтезмә

Бүлек коды	Тикшерелә торган элемент коды	Тикшерелә торган материалның эчтәлегә
	5.2	Жөмлә. Жөмләнең грамматик (предикатив) нигезе. Баш кисәкләр (ия, хәбәр)
	5.3	Жөмләнең иярчен кисәкләре
	5.4	Бер составлы һәм ике составлы жөмлэләр
	5.5	Жыйнак һәм жәенке жөмлэләр
	5.6	Тулы һәм ким жөмлэләр
	5.7	Катлауландырылган гади жөмлә
	5.8	Кушма жөмлә
	5.9	Тезмә кушма жөмлә
	5.10	Иярченле кушма жөмлә
	5.11	Туры һәм кыек сөйләм
	5.12	Сүзтезмәгә синтаксик анализ
	5.13	Гади жөмлөгә синтаксик анализ
	5.14	Кушма жөмлөгә синтаксик анализ
6	<i>Орфография</i>	
	6.1	Орфограмма
	6.2	о-ы, ө-е хәрәфләренен дәрәс язылышы
	6.3	е, ю, я хәрәфләренен дәрәс язылышы
	6.4	ъ-ь билгеләрнен дәрәс язылышы
	6.5	къ-гъ, к-г авазларын дәрәс язу кагыйдәләре
	6.6	э хәрәфенен дәрәс язылышы
	6.7	ия, -ие, -ль гә беткән алынма сүзләрнен дәрәс язылышы
	6.8	сүз азагындагы [п] һәм [к], [къ] авазларының дәрәс язылышы
	6.9	Сүзләрне юлдан юлга күчерү кагыйдәләре
	6.10	Ялгызлык исемнәрнен дәрәс язылышы
	6.11	Саннарның дәрәс язылышы
	6.12	Кушымчаларның дәрәс язылышы
	6.13	Кисәкчәләрнен дәрәс язылышы
	6.14	Тезмә сүзләрнен дәрәс язылыш
	6.15	Парлы сүзләрнен дәрәс язылышы
	6.16	Кушма сүзләрнен дәрәс язылышы
	6.17	Орфографик принциплар
7	<i>Пунктуация</i>	
	7.1	Ия белән хәбәр арасында тыныш билгесе
	7.2	Гади жөмләдә тыныш билгеләре
	7.3	Тиндәш кисәкләр арасында тыныш билгеләре
	7.4	Эндәш һәм кереш сүзләр, кереш жөмлэләр янында тыныш билгеләре

Бүлек коды	Тикшерелә торган элемент коды	Тикшерелә торган материалның эчтәлегә
	7.5	Аерымланган хәлләр янында тыныш билгеләре
	7.6	Кушма жөмлеләрдә тыныш билгеләре
	7.7	Туры сөйләмдә һәм диалогта тыныш билгеләре
	7.8	Аныклагычлар янында тыныш билгеләре
	7.9	Гомумиләштерүче сүзләр янында тыныш билгеләре
	7.10	Теркәгечле тезмә кушма жөмлэдә тыныш билгеләре
	7.11	Теркәгечсез тезмә кушма жөмлэдә тыныш билгеләре
	7.12	Аналитик иярчен жөмлеле кушма жөмлэдә тыныш билгеләре
	7.13	Синтетик иярчен жөмлеле кушма жөмлэдә тыныш билгеләре
	7.15	Нокта кую кагыйдәләре
	7.16	Сызык кую кагыйдәләре
	7.17	Ике нокта кую кагыйдәләре
	7.18	Күпнокта кую кагыйдәләре
	7.19	Кабатлаулар янында тыныш билгеләре
8	<i>Сөйләм</i>	
	8.1	Сөйләм төре буларак текст. Текстның мәгънәви һәм композицион бөтенлегә
	8.2	Текстта жөмлеләрне бәйләүче чаралар
	8.3	Стильләр һәм сөйләм төрләре
	8.4	Тема, максат, адресат һәм аралашу ситуациясенә бәйле рәвештә текстта тел чараларын сайлау
	8.5	Текстка анализ ясау
	8.6	Төрле стильдәге һәм сөйләм төрендәге текстлар төзү
9	<i>Тел нормалары</i>	
	9.1	Орфоэпик нормалар
	9.2	Лексик нормалар
	9.3	Грамматик нормалар (морфологик нормалар)
	9.4	Грамматик нормалар (синтаксик нормалар)
10	<i>Татар сөйламенең матурлыгы</i>	
	10.1	Татар фонетикасының тәэсирлелек чаралары
	10.2	Сүз ясалышының тәэсирлелек чаралары
	10.3	Лексика һәм фразеологиянең тәэсирлелек чаралары
	10.4	Грамматиканың тәэсирлелек чаралары
11	Төрле стильдәге һәм жанрдагы текстларны тикшерү	

2 нче бүлек. Татар теленнән бердәм республика имтиханында тикшерелә торган эзерлек дәрәжәсенә куелган таләпләр исемлеге

Таләп коды	Тикшерелә торган күнекмәләрнең исемлеге
1	Сүздә аваз-хәреф мөнәсәбәтен ачыклай белү
2	Сөйләмне татар әдәби теленең әйтеш (орфоэпик) нормалары ягыннан бәяли белү
3	Сөйләмне татар әдәби теленең лексик нормалары ягыннан бәяли белү
4	Сөйләмне татар әдәби теленең морфологик нормалары ягыннан бәяли белү
5	Сөйләмне татар әдәби теленең синтаксик нормалары ягыннан бәяли белү
6	Язмача белдерелгән фикерне тел материалының кулланылышы ягыннан, тәлап ителгән коммуникатив бурычларга ирешә алуга ярдәм итә алуы ягыннан бәяли белү
7	Грамматик билгеләренә нигезләнеп, сүзнең билгеле бер сүз төркеменә каравын билгели белү
8	Лексик билгеләренә нигезләнеп, сүзнең билгеле бер сүз төркеменә каравын билгели белү
9	Сүзгә фонетик анализ ясый белү
10	Фонетика, лексика, сүз ясалышы, морфология, синтаксис буенча алган белемнәрен телнең орфографик нормаларына яраклаштырып куллана белү
11	Тыныш билгеләренә куелышын аңлата белү
12	Сөйләм эшчәнлегенә барышында, татар теленең синтаксик нормаларыннан тайпылмау
13	Язма сөйләмдәгә мәгълүматны дөрес, төгәл аңлай белү
14	Сөйләм стильләрен билгели белү
15	Сүз ясалышы ысулларын билгели белү
16	Сүзтөзмәләргә синтаксик анализ ясый белү
17	Жөмләгә синтаксик анализ ясый белү
18	Текстның эчтәлегенә турында кыскача төгәл мәгълүмат бирә белү
19	Башлангыч текстның эчтәлеген аңлай һәм аңлатып бирә белү
20	Башлангыч текстка нигезләнеп, үз фикереңне эзлекле белдерә белү
21	Үз фикереңне эзлекле, бәйләнешле белдерә алу
22	Сөйләмдә телнең лексик байлыгыннан, төрле грамматик конструкцияләрдән урынлы куллана белү
23	Язма һәм телдән сөйләмне әдәби телнең орфографик, грамматик һәм пунктуацион нормалары нигезендә төзи белү